خبر

تولیت آستان قدس رضوی در دیدار یلدایی با دخترانِ مرکز «راه حق رضویه» تأکید کرد

جامعه در گرو تربیت درست انسان‌هاست

تولیت آستان قدس رضوی با حضور در مؤسسه نگهداری کودکان بی‌سرپرست «راه حق رضویه» شب یلدا را در کنار فرزندان این مؤسسه خیریه سپری کرد.

به گزارش آستان‌نیوز، آیت الله احمد مروی همچون سنوات گذشته، بلندترین شب سال را میهمان یکی از مراکز تحت پوشش سازمان بهزیستی شهر مشهد شد و همراه با دختران مددجوی این مجموعه، یلدا را گرامی داشت.

تولیت آستان قدس رضوی در این مراسم، خدمت به کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست را از والاترین جلوه‌های خیر دانست و تأکید کرد: کسی که حتی یک انسان را از وادی رهاشدگی به رشد، پناه و حمایت برساند، گویی جان تازه‌ای به بشریت بخشیده است. تربیت انسان، احیای انسانیت است و این، از بزرگ‌ترین عبادات است. وی با تأکید بر امانت بودن این دختران نزد مربیان و متولیان مرکز، افزود: سرپرستی، هدایت، تربیت، تحصیل و ساختن آینده این عزیزان، امانتی الهی است که بر دوش شما نهاده شده و همه شما در این مسیر نورانی و خداپسندانه، شریک اجر و پاداش الهی هستید. این مسئولیت فراتر از یک وظیفه اداری است؛ مسئولیتی که به هدایت، پرورش شخصیت، ساختن امید و ترسیم افق آینده گره خورده است.

آیت‌الله مروی در ادامه، خطاب به دخترانِ مرکز «راه حق رضویه» گفت: هیچ‌گاه خود را تنها نپندارید. دلی که به خدا متصل است، هرگز در جهان بی‌پناه نمی‌ماند. خداوند، نزدیک‌ترین تکیه‌گاه انسان است و مهر او، از هر مهربانی‌ای عمیق‌تر و پایدارتر.

وی با اشاره به اینکه سرچشمه همه قدرت‌ها و مهربانی‌ها، خداوند متعال است، خاطرنشان کرد: هیچ قدرتی فراتر از قدرت الهی نیست و هیچ مهربانی، والاتر از مهر خداوند وجود ندارد. حتی محبت پدر و مادر نیز جلوه‌ای از محبت او است؛ پس با چنین خدای حکیم، عادل و مهربانی، دلتنگی و احساس تنهایی معنایی ندارد.

■خدمت به هم‌شهریان گرفتار، وظیفه دینی و ایمانی

تولیت آستان قدس رضوی در بخش دیگری از سخنان خود، مسئولیت حمایت از فرزندان بی‌سرپرست و بدسرپرست را محدود به یک نهاد یا گروه خاص ندانست و آن را وظیفه‌ای دینی، ایمانی و انسانی برای همه جامعه معرفی و ابراز کرد: حمایت از این کودکان مسئولیتی است که هر کس به اندازه توان، امکانات و موقعیت خود، در قبال آن پاسخگو است. وی تصریح کرد: انسان مؤمن، تنها به خانواده خویش بسنده نمی‌کند؛ نگاه او به جامعه امتداد می‌یابد. همسایه، همشهری و هم‌نوع، در دایره مسئولیت اخلاقی و ایمانی او قرار دارند و اگر حضرت رضا(ع) امروز در میان ما حضور ظاهری داشتند بی‌تردید با رأفت، کرامت و نگاه پدرانه رضوی، بیش از هر کس به این فرزندان توجه می‌کردند. آیت‌الله مروی دختران و پسران بی‌سرپرست و بدسرپرست را امانت‌های الهی خواند و تأکید کرد: هر کس نعمتی از عنایت خداوند در اختیار دارد، شایسته است آن را در مسیر رضایت الهی و خدمت به این عزیزان به‌کار گیرد. وی در پایان افقی روشن پیش روی متولیان و مربیان این مسیر ترسیم کرد و گفت: ثمره این تلاش‌ها، تنها اداره یک مرکز نیست؛ بلکه پرورش نسلی است که امروز «دختر» و فردا «مادر» است؛ مادری که می‌تواند کانون خانواده و جامعه را با عقل، ایمان و محبت اداره کند. بهترین دختران امروز، بهترین مادران فردا را خواهند ساخت. گفتنی است، مددجویان و کارکنان مرکز «راه حق رضویه» در شب یلدا، میهمان خوان کریمانه رضوی شدند؛ همچنین با دستور تولیت آستان قدس رضوی، پیگیری برای رفع برخی از کمبودهای زیرساختی این مرکز در دستور کار قرار گرفت. همچنین همزمان با حضور تولیت آستان قدس رضوی در این مرکز، هزار و ۵۰۰ کودک بی‌سرپرست و بدسرپرست زیر پوشش مراکز بهزیستی مشهد با حضور خادمان رضوی، از اطعام رضوی و بسته‌های متبرک بهره‌مند شدند و در کنار خادمان بارگاه منور رضوی، شب یلدا را گرامی داشتند.

خادمان امام رضا(ع) بلندترین شب سال را با مهر و مهربانی میهمان دل‌های کوچک بودند

یلدایی به رنگ کرامت

الهه ضمیری | یلدا در حافظه جمعی ایرانیان بهانه‌ای است برای با هم بودن، برای نشستن کنار هم، برای شیرینی گفت‌وگو، گرمای خانواده و لبخندی که از دل تاریکی بلندترین شب سال بیرون می‌آید. شبی که انار و هندوانه و آجیل، نشانه‌هایی از مهر، پیوند و دل‌سپردگی هستند. اما برای بعضی دل‌ها یلدا می‌تواند شب دلتنگی و خاطره نبودن‌ها باشد و درست همین جاست که «کرامت» معنا پیدا می‌کند؛ کرامتی که می‌تواند خاکنشینِ خانواده را، هرچند کوتاه، با گرمای مهربانی برکند.

همزمان با فرا رسیدن آیین سنتی شب یلدا، بنیاد کرامت رضوی با تکیه بر سیره امام مهربانی‌ها حضرت رضا(ع) تلاش کرد چتری از عطوفت و مهر بر سر کودکانی بگسترانَد که یلدا برایشان رنگ دیگری دارد؛ ایتام کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست و همچنین کودکان مبتلا به بیماری‌های ساخت‌درمان که روزهایشان بیش از هر چیز به امید و توجه گره خورده است. در همین حال و هوا، میوه آجیل، شیرینی، شکلات و آبمیوه، به همراه غذای متبرک رضوی که امیدواریم موجب برکت و شادی در شب یلدا برای این عزیزان شود.

■جشنی برای امید

در کنار این اقدامات، جشن ویژه‌ای نیز برای کودکان مبتلا به بیماری‌های سخت‌درمان و خانواده‌هایشان تدارک دیده شد؛ جشنی که در سالن شهید سلیمانی مجموعه ورزشی امام رضا(ع) برگزار شد و کودکان و خانواده‌هایشان، میهمان ویژه بنیاد کرامت رضوی بودند. فضایی شاد، همراه با برنامه‌های متنوع و دریافت بسته‌های یلدایی، لحظاتی متفاوت و به‌یادماندنی را برای این خانواده‌ها رقم زد. رئیسیان‌زاده با اشاره به حضور خادمان و نذران در مراکز نگهداری کودکان، خاطرنشان می‌کند: «خادمان مهربان امام هشتم(ع) با حضورشان در مراکز نگهداری از ایتام و ایجاد حال و هوای امام رضایی تلاش کردند عطر کرامت و مهربانی آقای مهربان ایران، حضرت رضا(ع) را به مشام این کودکان عزیز هدیه کنند». حالا این شب یلدا، وقتی با کرامت گره می‌خورد، می‌تواند تا همیشه در خاطره بماند. شبی که در آن، بلندترین تاریکی سال با نور مهربانی امام رضا(ع) کوتاهتر شد و دل‌هایی کوچک، سهمی از گرمای خانواده ایرانی را در پناه چتر کرامت رضوی تجربه کردند.

آیت‌الله زمانی‌فرد در گفت‌وگو با قدس مطرح کرد

نقش بی بدیل امام محمد باقر(علیه‌السلام) در مهندسی جهاد علمی

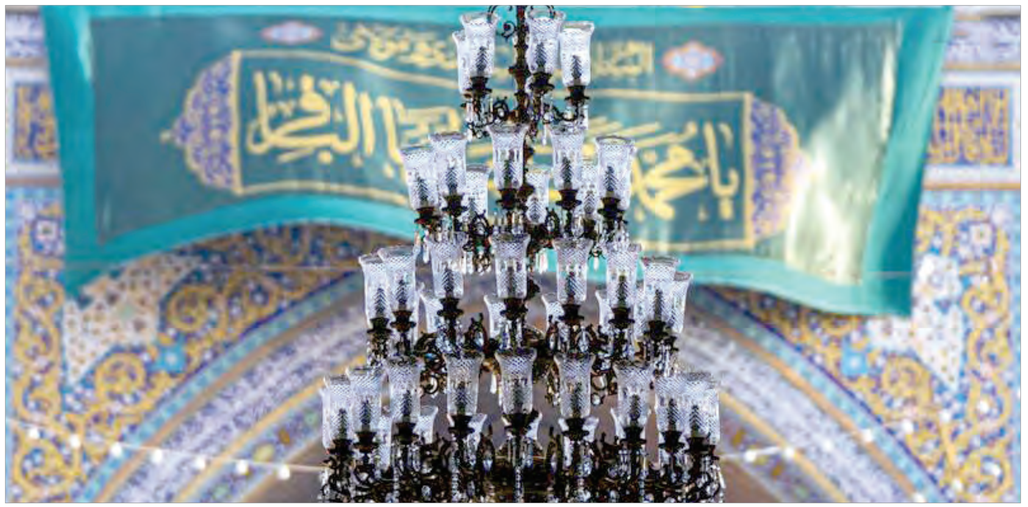

ریحانه عامل‌نیک | امروز ولادت امامی است که سال‌ها پیش از میلادش نقش و جایگاهش در مسیر هدایت انسان معین بود. صحبت از حضرت باقرالعلوم(ع) است که نقش تاریخی ایشان در مسیر تشیع، مهندسی شده بود. از نخستین نشانه‌هایی آن می‌توان به انتخاب نام ایشان توسط پیامبر اکرم(ص) و انتقال آن به جابر اشاره کرد. امام باقر(ع) با استفاده از زمینه‌سازی‌های پدران بزرگوارشان توانستند در قلب اقشار و فرقه‌های مختلف مسلمانان نفوذ کرده و شیعه و سنی به ایشان معتقد و علاقه‌مند بودند. به منظور تشریح اقدامات اثرگذار این امام بزرگوار در تاریخ تشیع با آیت‌الله مهدی زمانی‌فرد، از اساتید درس خارج حوزه علمیه خراسان و عضو شورای عالی حوزه علمیه خراسان گفت‌وگو کرده‌ایم.

■زیست فردی امام؛ از ذکر دائم تا توجه به خواست همسر

اهل بیت(ع) مجموعه‌ای به‌هم‌پیوسته از صفات نیکویند. مجموعه‌ای که به قله‌هایی از کمال و فضائل آراسته است. با این تفاوت که گاه یک ویژگی در سیره یکی از ستاره‌های درخشان این خاندان، فروزان‌تر است. آیت‌الله زمانی‌فرد با اشاره به این امر که همه ائمه اطهار(ع) آراسته به فضائل نیکویند، به بیان ویژگی‌های بارز امام باقر(ع) پرداخته و می‌گوید: در زمینه زیست فردی و خانوادگی امام باقر(ع) یکی از نکات مهم عبارت است از ذکر و یاد خدا. امام صادق(ع) فرمودند: «پدرم بسیار ذکر خدا می‌گفت، هر وقت با ایشان راه می‌رفتم، می‌دیدم ذکر خدا می‌گوید. هر وقت با ایشان غذا می‌خوردم، می‌دیدم ذکر خدا می‌گوید. با مردم مشغول صحبت کردن بود، اما این کار، او را از ذکر خدا بازنمی‌داشت. می‌دیدم زبانش به کامش چسبیده است و لا إله‌إلا‌الله می‌گوید...». (الکافی، ۳/۴۹۹/۱)

وی در ادامه با بیان اینکه این نحوه ارتباط با خدا در زیست فردی بسیار مؤثر است، به دیگر نکاتی که در سیره این امام بزرگوار می‌تواند برای ما الگو و سرمشق باشد، پرداخته و بیان می‌کند: از دیگر ویژگی‌هایی که در زیست فردی امام باقر(ع) می‌تواند برای ما الگو باشد، توجه به خودسازی یا به تعبیر دیگر، محاسبه و مراقبه است. اینکه انسان در طول روز مراقب این باشد که معصیتی از او صادر نشود و در پایان روز نیز به محاسبه رفتار روز خود بپردازد. به خاطر کارهای مثبت، خدا را شکر کرده و به خاطر منفی استغفار کند و تصمیم بگیرد در روز آینده از عمل منفی را تکرار نکند.

آیت‌الله زمانی‌فرد در شرح نکات برجسته سیره امام محمدباقر(ع) به زیست خانوادگی ایشان توجه کرده و می‌گوید: در تاریخ ذکر شده یکی از یاران حضرت می‌گوید روزی وارد منزل حضرت شدم، دیدم ایشان یک لباس خاص، زیبا و دلنشین بر تن دارند. تعجب کردم. از حضرت درباره لباسشان پرسیدم. ایشان در این باره فرمودند: «این لباس مورد پسند همسرم است و به دلیل خشنودی او، آن را پوشیده‌ام». (کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۴۴۸) آنچه این روایت به ما می‌آموزد توجه به خواسته‌های همسر و سایر افراد خانواده است. امری که امروزه می‌دانیم یکی از کارهای مثبت و مهارت‌های زندگی خانوادگی است. مهارتی که امام ما به عنوان سرمشق و الگو، آن را انجام داده و ما می‌توانیم در این موارد از وجود مطهر حضرتش الگو بگیریم.

■زیست اجتماعی امام(ع)؛ از فعالیت اقتصادی تا احسان و نیکوکاری

عضو شورای عالی حوزه علمیه خراسان در ادامه با توجه به سیره اجتماعی امام بزرگ، بیان می‌کند: در شرایط سخت اقتصادی امروز با نگاه به سبک زندگی و سیره اجتماعی حضرت، می‌توانیم از ویژگی احسان و توجه به نیازمندان که ایشان داشتند الگوبرداری کنیم. در جامعه اسلامی، مطلوب است کسانی که از نظر مالی و معیشتی در شرایط بهتری قرار دارند به اقشار دلبستگی فراوان به مال و امور دنیوی را در نحوه زیست خود نشان بدهیم تا علاقه به دنیا را در ذهن افراد خانواده نیز پایین بیاوریم؛ به‌گونه‌ای که آن‌ها ببینند پدر خانواده بیش از آنکه به مسائل دنیوی علاقه داشته باشد به عاطفه، احساس و نوع دوستی، انسان دوستی و مهرورزی به دیگران علاقه‌مند است. به عنوان مثال خوب است پدر خانواده به همراه فرزند و یا اعضای خانواده خود به سازمان‌هایی که افراد آسیب‌پذیر تحت حمایت قرار دارند، بروند تا اعضای کوچک خانواده از نزدیک کمک‌رسانی و احسان را لمس کرده و احسان و نتیجه‌های آن را در عمل مشاهده کنند. این تمرین عملی موجب می‌شود روحیه احسان و نیکوکاری با عملکرد والدین در میان خانواده نهادینه و گسترده شود.

■جهاد علمی؛ نقش ماندگار امام در تاریخ تشیع

ادامه‌ی درس خارج حوزه علمیه با توجه به فعالیت‌های جهادی و انگیزه‌های امام باقر(ع) در این زمینه ادامه دارد: آنچه برای ما به عنوان جهاد و عملکرد ماندگار در تاریخ تشیع از امام پنجم مانده بیشتر در عرصه علمی است. درخصوص کیفیت این فعالیت هم چند نکته‌ای را عرض می‌کنیم. اولاً لقب باقر که به معنای شکافنده است از القابی است که پیامبر اکرم(ص) پیشاپیش برای فرزند بزرگوار خود انتخاب فرموده‌اند و در میان ائمه(ع) یکی از امتیازات امام باقر(ع) آن است که لقب حضرت به انتخاب رسول اکرم(ص) بوده است. در روایت ذکر شده است: «رسول الله صلی الله علیه و آله، لجابر بن عبدالله الأنصاری: «إِنَّكَ سَتَدرُكُ رَجُلاً مِنّي اسمُهُ اسمي وَشَمائِلُهُ شَمائِلي يَبقَرُ العِلمَ بَقراً»؛ به زودی تو مردی از (خاندان) من را درک می‌کنی (می‌بینی)، نام او همنام من و شمائل او شمائل من است. او علم را می‌شکافد». (بحارالأنوار: ۵/۲۲۵/۴۶)

خوب است بدانید امام باقر(ع) با دو نیت این جهاد علمی را انجام دادند: نخست، نهادینه کردن تفکر توحیدی در میان جامعه، مبتنی بر معارف ارزشمند قرآن کریم و دوم اینکه انسان‌ها را برگزیدند، چون قرآن یگانه سندی است که مورد اتفاق همه فرقه‌های اسلامی است.

■از احیای آموزه‌های قرآن تا تربیت دانشمندان

آیت‌الله زمانی‌فرد در مورد اقدامات اجتماعی و علمی حضرت با اشاره به اولین دانشگاه شیعی مطرح کردند: از نخستین اقدامات حضرت تجهیز زیرساخت‌های معرفتی به صورت صحیح و مستحکم در میان مردم بود. عرصه دوم فعالیت‌های علمی حضرت عرصه اخلاقی بود. ترویج مکارم اخلاق و توصیه به فضیلت‌های انسانی در برابر صفات رذیله احتیاج به تبیین و تدبر داشت که حضرت به خوبی این موارد را تبیین کردند که روایات فراوانی در این زمینه به دست ما رسیده است. در بعد سوم، مسائل فقهی و بیان حلال و حرام است که حضرت(ع) در این زمینه هم فعالیت‌های فراوانی داشتند. در تاریخ معروف است تا زمان امام باقر(ع) شیعیان یک فقه گسترده مدون نداشتند؛ اما با همت والای خود فقه شیعی را گسترش دادند و با تربیت شاگردان ارجمندی مثل ابوبصیر یحیی بن ابی‌القاسم اسحاق اسدی، زُرارة بن أعْيَن و محمدبن مسلم ثقفی کوفی نویسنده کتاب «الأربعمائة مسألة في أبواب الحلال والحرام» که حدود ۴۶ هزار حدیث از امام باقر(ع) و امام صادق(ع) روایت کرده و بسیاری دیگر از شاگردان حضرت چه در مدینه، چه در کوفه و بعضی‌ها در قم و... به تبلیغ مسائل دینی پرداختند.

این اقدامات حضرت از یک سو با تفسیر عمیق آیات قرآن کریم، تفکر توحیدی و ولایی را در جامعه اسلامی منتشر کرد و از سوی دیگر منجر به تربیت شاگردان برجسته و وارسته شد؛ شاگردانی که حلقه اولیه دانشگاه شیعی را تشکیل می‌دادند؛ دانشگاهی که سپس با حضور امام صادق(ع) توسعه ویژه‌ای یافت اما هسته اولیه و اصل مهندسی فرهنگی، علمی و قرآنی توسط امام باقر(ع) بود. ۶ نفر از بزرگان و شاگردان بسیار ارزشمند امام باقر(ع) پس از شهادت حضرت به فرزندشان امام صادق(ع) پیوستند. امام صادق(ع) فرمودند اگر این ۶ نفر نبودند احادیث پدرم آنچنان که باید و شاید در جامعه گسترش پیدا نمی‌کرد.

■روشنگری از پایگاه دین

استاد درس خارج حوزه علمیه در ادامه درباره فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی امام باقر(ع) افزود: با اینکه دوران زندگی آن حضرت در اوج اختناق و فشارهای شدید بر شیعیان بود، با مطالعه اسناد متوجه می‌شویم حضرت در مواجهه با حکومت‌های ظالم و بی‌عدالتی مشهود در جامعه، رویکردی افشاگرانه و روشنگر داشتند. وقتی خبر این اقدامات به مرکز حکومت رسید، هشام بن عبدالملک حضرت را از مدینه به شام احضار کرد. در جلسه، گفت‌وگوهایی رد و بدل شد که حضرت با منطق محکم قرآنی و استدلالاتی که از کتاب الهی استخراج و بیان فرمودند، هشام بن حکم را محکوم کردند، به صورتی که هشام دید ماندن حضرت در شهر با این بیانات و این منطق برای حکومت ایجاد خطر می‌کند. پس دستور داد حضرت هرچه سریع‌تر شام را ترک کنند. وقتی ایشان حرکت کردند هشام به شهرهای بین راه دستور داد هیچ‌کس آقا را نپذیرند. از ترس اینکه حضرت با روشنگری‌های قرآنی، ظلم و جور این حکومت را افشا کنند.

حضور فعال در مراسم حج نیز از دیگر اقدامات اجتماعی اثرگذار امام محمد باقر(ع) بود. در کنگره عظیم اسلامی که مسلمانان از سراسر جهان اسلام با زبان‌ها و نژادهای گوناگون شرکت می‌کنند و همه به یک قبله نماز می‌خوانند، فرصت بسیار ارزشمندی برای روشنگری وجود داشت و حضرت باقرالعلوم(ع) از این فرصت بهترین استفاده را می‌کردند. در سه روزی که حجاج در سرزمین منا بودند خیمه حضرت جزو خیمه‌هایی بود که جویندگان علم و دانش به آن آمده و پرسش‌های گوناگون می‌پرسیدند. مانند اقدامی که امروز بعثه مراجع تقلید و رهبر معظم انقلاب انجام می‌دهند؛ اقدامی برای نشر فرهنگ اسلامی، فرهنگ ولایت و پاسخ به سؤالات گوناگون عقیدتی، فقهی و اخلاقی. پایه‌گذار این سنت حسنه امام باقر(ع) بودند که از فضای حج به بهترین نحو استفاده و این فرصت عبادی را به یک جایگاه ارزشمند برای ترویج ابعاد سیاسی، اجتماعی، اعتقادی، اخلاقی و فقهی دین اسلام تبدیل می‌کردند.

■بخوانید، بخواهید، هدایت شوید

پس از بیان کلیات رحمت، خداوند به سه وعده عملی و مشخص اشاره می‌کند که ترسیم‌کننده مسیر بهره‌مندی از این ماه است: «فَمَن دَعانِي فَي هذَا الشَّهرِ أَجَبتُهُ، وَمَن سَأَلَني أَعطَيتُهُ، وَمَنِ استَهدانِي هَدَيتُهُ...»؛ هر که مرا در این ماه بخواند، پاسخش می‌گویم؛ هر که چیزی از من بخواهد، عطایش می‌کنم و هر که از من هدایت طلبد، او را راهنمایی می‌کنم. این سه وعده، سه نیاز اساسی انسان را پوشش می‌دهد: ابتدا دعا و اجابت: «دعا» خواندن خالصانه پروردگار است. در این ماه، خداوند تضمین کرده هر ندایی را پاسخ خواهد گفت. دیگری سؤال و عطا: «سؤال» درخواست نیازهای مادی و معنوی است. خداوند وعده عطا و بخشش بی‌منت را به سائلان این ماه داده است. دیگری استهدا و هدایت: «استهدا» طلب راهنمایی و جست‌وجوی مسیر صحیح است که والاترین خواسته یک بنده سالک است. خداوند ضمانت کرده جویندگان حقیقت را در این ماه، به سرمنزل مقصود رهنمون شود. این سه وعده، در کنار هم یک نقشه راه کامل برای بنده است و تأکیدی بر آیه شریفه «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» (غافر:۶۰) که در ماه رجب، جلوه‌ای ویژه می‌یابد.

■رسیمانی از مُلک تا ملکوت

در نهایت، حدیث یا یک تمثیل قدرتمند و زیبا به اوج خود می‌رسد و فلسفه وجودی ماه رجب را این گونه بیان می‌کند: «وَجَعَلتُ هذَا الشَّهرَ حَبلَ‌بَينِي وَبَينَ عِبادي؛ فَمَن اعتَصَمَ بِهِ وَصَلَ إِلَيَّ»؛ این ماه را رشته‌ای بین خود و بندگانم قرار دادم؛ هر که به آن چنگ زند، به من خواهد رسید. ماه رجب یک حبل یا ریسمان است که یک سر آن در دست قدرت و رحمت الهی و سر دیگرش در دسترس بندگان روی زمین است. تمام اعمال این ماه، از روزه و نماز و استغفار گرفته تا صدقه و صله رحم، در حکم تارهای تشکیل‌دهنده این ریسمان مستحکم هستند. «اعتصام» یا چنگ زدن به این ریسمان، یک فعل آگاهانه و ارادی است. این ماه فرصتی است برای بالا کشیدن خود از حضیض غفلت‌ها و رسیدن به اوج قرب الهی. این مفهوم، یادآور دستور بنیادین قرآن کریم است که می‌فرماید: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳). ماه رجب، تجلی گاه این حبل‌الله است که می‌تواند انسان را از تفرقه و سرگردانی نجات داده و به وحدت و وصال با معبود برساند.

اکنون که در نخستین روز این ماه مبارک قرار داریم، این ما و این ریسمان محکم الهی. فرصت را غنیمت شماریم و با قلبی آماده و عملی خالصانه، به درگاه حضرت دوست باشیم.

یادداشت

حجت‌الاسلام محمدباقر ساعی‌ور
استاد حوزه و دانشگاه

نگاهی به حدیث قدسی «فرشته داعی» در طلیعه رجب

۵ پنجره گشوده به سوی قرب الهی

با حلول ماه رجب، یکی از پربرکت‌ترین ایام سال و از ماه‌های حرام که حرمت و قداستی ویژه دارد، درهای آسمان به روی بندگان گشوده می‌شود. این ماه، نه تنها یک مقطع زمانی، که یک فصل نوین برای خودسازی، بازگشت و پیمان دوباره با پروردگار است؛ پیش درآمدی روحانی برای ماه‌های شعبان و رمضان. در این میان، روایتی نورانی از پیامبر اکرم(ص) وجود دارد که همچون منشوری درخشان، ابعاد مختلف این ضیافت الهی را روشن می‌کند. این حدیث قدسی که از زبان فرشته‌ای به نام «داعی» در آسمان هفتم بیان می‌شود، پنج وعده و بشارت بزرگ الهی را برای اهل این ماه به ارمغان می‌آورد و ماه رجب را به مثابه «حبل المتین» یا ریسمانی استوار معرفی می‌کند که هرکس به آن چنگ زند، مسیر وصل به معبود را خواهد یافت.

■ندای آسمانی در شب‌های رجب، طوبی للذّاکرین

نخستین پنجره‌ای که این حدیث به روی ما می‌گشاید، تصویر فرشته‌ای در آسمان هفتم است که وظیفه‌اش دعوت و ندا دادن است.

متن روایت چنین است: «إِنَّ اللّٰهَ تَعالی نَصَبَ فِي السَّماءِ السّابِعَةِ مَلَكاً يُقالُ لَهُ: الدّاعي، فَإِذا دَخَلَ شَهرُ رَجَبٍ يُنادي ذٰلِكَ المَلَكُ كُلَّ لَيلَةٍ مِنهُ إِلَى الصَّباحِ: طوبى لِلذّاكِرينَ! طوبى لِلطّائِعينَ!» خداوند فرشته‌ای به نام «داعی» در آسمان هفتم گماشته که در ماه رجب هر شب تا صبح بندگان را ندا می‌دهد: «خوشا به حال یادکنندگان! خوشا به حال اطاعت‌کنندگان!». این ندا، یک دعوت عام و فراگیر است که هر شب تکرار می‌شود و دو گروه را مشخصاً مورد بشارت قرار می‌دهد: اهل ذکر و اهل طاعت. «ذکر» تنها به معنای تکرار لسانی اوراد نیست، بلکه یادآوری قلبی و دائمی حضور خداوند در تمام شئون زندگی است. در جهانی که غفلت‌ها انسان را احاطه کرده، ذاکر کسی است که آگاهانه خود را در محضر حق می‌بیند. طاعت نیز ثمره همین ذکر است؛ آن‌گاه که قلب به یاد خدا زنده شد، اعضا و جوارح جز به فرمان او عمل نخواهند کرد. این بشارت آسمانی به ما یادآور می‌شود کلید ورود به برکات این ماه، زنده کردن یاد خدا در دل و تجلی آن در عمل است، همان‌گونه که قرآن کریم می‌فرماید: «الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (رعد: ۲۸). آرامش حقیقی، میوه شیرین ذکر الهی است و ماه رجب، بهار این آرامش است.

■آغوش باز رحمت

پس از ندای فرشته، خداوند خود مستقیماً با بندگان سخن می‌گوید و لوح محبت و لطف خود را آشکار می‌کند: «وَيَقُولُ اللّٰهُ تَعالی: أَنَا جَلِيسُ مَن جَالَسَني، وَمُطيعُ مَن أَطاعَني، وَغافِرُ مَنِ استَغفَرَني...» خداوند می‌فرماید: من همنشین کسی هستم که با من همنشین شود، فرمانبردار کسی هستم که از من اطاعت کند و آمرزنده کسی هستم که از من طلب آمرزش کند.

این عبارات، تصویری بی‌نظیر از رابطه عبد و معبود ترسیم می‌کند. خداوند خود را «جلیس» یا همنشین بنده‌ای معرفی می‌کند که برای او وقت می‌گذارد. این همنشینی در خلوت سحر، در سجده‌های طولانی یا در تفکر و راز و نیازها او محقق می‌شود. او نه تنها همنشین، بلکه «مطیع مطیع» خویش است؛ یعنی راه را برای بنده فرمانبردار هموار کرده و اسباب طاعت بیشتر را برایش فراهم می‌کند و مهمتر از همه «غافر» است؛ آمرزنده کسی که قدم پیش گذاشته و طلب بخشش می‌کند. این سه وعده نشان می‌دهد در ماه رجب، رابطه یک‌طرفه نیست؛ هر قدمی که بنده بردارد، با آغوش باز رحمت الهی پاسخ داده می‌شود. این همان حقیقتی است که در آیه «إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ» (اعراف: ۵۶) به آن اشاره شده است. رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک بوده و ماه رجب، فرصتی طلایی برای قرار گرفتن در زمره محسنین و تجربه این قرابت بی‌واسطه است.

■منشور مالکیت و محبت الهی

در ادامه حدیث، خداوند با لحنی سرشار از مهر و مالکیت معنوی، بر ویژگی‌های این ماه تأکید می‌کند: «الشَّهرُ شَهري، وَالعَبدُ عَبدي، وَالرَّحمَةُ رَحمَتي...»؛ ماه، ماه من است؛ بنده، بنده من و رحمت، رحمت من است. انتساب ماه رجب به ذات اقدس الهی (شهری) نشان از شرافت استثنایی آن دارد. این «ماه خدا» است و هرآنچه در آن رخ می‌دهد، رنگ و بوی الهی دارد. تأکید بر «عَبدي» (بنده من) یادآور شریف‌ترین مدال افتخار انسان، یعنی عبودیت است.

در این ماه، خداوند بندگانش را به صورت ویژه به خود می‌خواند و این احساس تعلق، بزرگ‌ترین سرمایه معنوی مؤمن است و در نهایت، «رَحمَتي» (رحمت من) مُهر تأییدی بر این حقیقت است که در این ماه، رحمت الهی به صورت اختصاصی و بی‌حد و حصر بر بندگان جاری می‌شود. این سه عبارت، یک منشور کامل از محبت خداوند است که به بندگانش اطمینان می‌دهد در این ماه، تحت حمایت، مالکیت و رحمت خاص او قرار دارند. این پیام، پژواک همان ندای امید بخش قرآن است که می‌فرماید: «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ» (زمر: ۵۳). ماه رجب، ماه ناامید نشدن از رحمت بی‌کران خداست.

ماه، از روزه و نماز و استغفار گرفته تا صدقه و صله رحم، در حکم تارهای تشکیل‌دهنده این ریسمان مستحکم هستند. «اعتصام» یا چنگ زدن به این ریسمان، یک فعل آگاهانه و ارادی است. این ماه فرصتی است برای بالا کشیدن خود از حضیض غفلت‌ها و رسیدن به اوج قرب الهی. این مفهوم، یادآور دستور بنیادین قرآن کریم است که می‌فرماید: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳). ماه رجب، تجلی گاه این حبل‌الله است که می‌تواند انسان را از تفرقه و سرگردانی نجات داده و به وحدت و وصال با معبود برساند.

اکنون که در نخستین روز این ماه مبارک قرار داریم، این ما و این ریسمان محکم الهی. فرصت را غنیمت شماریم و با قلبی آماده و عملی خالصانه، به درگاه حضرت دوست باشیم.

گفت‌وگو

نگاهی به کنشگری فرهنگی-اجتماعی امام پنجم(ع) در عصری از انحراف و تحریف

باقرالعلوم(علیه‌السلام)؛ شکافنده اقیانوس دانش و احیاگر تمدن اسلامی

مریم احمدی شیروان | در عصر بمباران اطلاعاتی و جنگ‌های شناختی امروز، بازخوانی استراتژی یک امام در ۱۴ قرن پیش، تصویری خیره‌کننده از یک مدیریت بحران فرهنگی ارائه می‌دهد. امام محمدباقر(ع) در دورانی که اسلام با ویروس تحریف، اسرائیلیات و فرقه‌های انحرافی دست به گریبان بود، یک نهضت علمی را پایه‌ریزی کرد که پادزهر تمام این آفات بود. او به ما آموخت که قدرتمندترین سلاح برای حفظ یک مکتب، تولید دانش و تربیت نخبگان است.

به مناسبت سالروز ولادت این احیاگر بزرگ، کنشگری فرهنگی-اجتماعی ایشان را به بحث نشسته‌ایم. برای واکاوی این مهندسی بی‌بدیل، با حجت‌الاسلام دکتر مهدی جبرائیلی تبریزی، از کارشناسان علوم دینی و محقق سیره اهل بیت(ع) به گفت‌وگو پرداختیم.

■تأسیس دانشگاه بزرگ علوم اسلامی

حجت‌الاسلام جبرائیلی در آغاز سخنان خود بر یک نکته کلیدی تأکید می‌کند: عظمت هر کنشگری را باید در بستر زمانه‌اش سنجید. او می‌گوید: امام باقر(ع) در دوره‌ای به امامت رسیدند که از ۷۰ سال سلطه فرهنگی و سیاسی بنی‌امیه، مسموم بود. این صرفاً یک جالش سیاسی نبود؛ ویروس جبرگرایی، اراده‌ها را فلج کرده بود، آفت تفرقه‌افکنی، وحدت امت را نشانه گرفته بود و ارتجاع به سنت‌های جاهلی، بنیان‌های اعتقادی را می‌پوساند. جامعه اسلامی در یک خلأ معنوی و آشوب فکری عمیق دست و پا می‌زد و هر گوشه از آن، گرفتار نحله‌ای انحرافی و نزاعی فقهی بود.

در چنین فضایی، امام باقر(ع) یک راهبرد کلان و هوشمندانه را در پیش گرفتند. ایشان به جای درگیری‌های مستقیم سیاسی که نتیجه‌ای جز خذف فیزیکی نداشت، به یک کنشگری عمیق فرهنگی و اجتماعی رو آوردند. امام(ع) دریافتند برای مقابله با جریان‌های فکری مخرب مانند ملحدان، زندیق‌ها، مادی‌گرایان و همچنین نفوذ فرهنگی یهودیت و مسیحیت، هیچ راهی جز تقویت بنیان‌های شناختی و معرفتی امت اسلامی وجود ندارد. بر همین اساس، بزرگ‌ترین اقدام ایشان، تأسیس یک مکتب علمی و دانشگاه بزرگ اسلامی در مدینه بود. این نظام آموزشی، نقش کلیدی در انتقال فرهنگ ناب دینی به جامعه و نهادینه‌سازی آن ایفا کرد.

■پرورش نخبگان و حافظان دین

این کارشناس دینی با اشاره به اینکه امام(ع) به جای ساختن بنا، به ساختن انسان‌ها پرداخت، می‌افزاید: خروجی این دانشگاه، دانشمندان و نوابغی بودند که هر کدام به ستونی محکم برای خیمه اسلام شیعی تبدیل شدند. بزرگانی چون جابر بن یزید جعفی، ابان بن تغلب، محمد بن مسلم و زرارة بن اعین نه تنها راویان حدیث، بلکه متکلمان، فقها و مفسران برجسته‌ای بودند که در مناظرات علمی، از حریم فکری اهل بیت(ع) دفاع می‌کردند. اهمیت این شاگردان به قدری است که امام صادق(ع) درباره آنان می‌فرمایند: «هیچ کس به شما زراره، ابوبصیر، محمد بن مسلم و برید بن معاویه یا ما را زنده نگه نداشت و احادیث پدرم را احیا نکرد. اگر این نبودند کسی تعالیم دین و مکتب پیامبر(ص) را گسترش نمی‌داد. اینان پاسداران دین و امینان پدرم بودند...». این حدیث به وضوح نشان می‌دهد امام باقر(ع) با تربیت این نخبگان، درواقع دین را از خطر نابودی و تحریف نجات دادند. این جنبش علمی چنان گسترده بود که می‌توان امام باقر(ع) را بحق، احیاگر فرهنگ و تمدن اسلامی نامید.

جبرائیلی می‌افزاید: یکی از مهم‌ترین خدمات علمی که امام باقر(ع) برای اصلاح آن قیام کردند، حوزه تفسیر قرآن بود. پس از پیامبر اکرم(ص)، به دلیل کنار گذاشتن مرجعیت علمی اهل بیت(ع) و نفوذ